

POSTANOWIENIE

Dnia 3 kwietnia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa Ministra Skarbu Państwa przeciwko „F.(...)” Spółce Akcyjnej w S. w upadłości o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 3 kwietnia 2008 r., skargi kasacyjnej strony powodowej od postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 27 czerwca 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Apelacyjny postanowił:

1. podjąć zawieszone postępowanie w sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa przeciwko „F.(...)” S.A. w S. w upadłości,
2. uchylić zaskarżony wyrok i umorzyć postępowanie w sprawie.

Wyrok Sądu Okręgowego w Ł. z siedzibą w S. z 24 sierpnia 2004 r. uwzględniał powództwo Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Skarbu przez zasądzenie kwoty: 633 714, 31 zł z ustawowymi odsetkami od 1 stycznia 2002 r. oraz kwoty 580 000, 000 zł z takimi samymi odsetkami od 1 lutego 2003 r.; ponadto Sąd zasądził od pozwanej zwrot kosztów procesu i nakazywał ściągnąć od strony pozwanej na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego kwotę 62 285, 70 tytułem nieuiszczonego wpisu od pozwu.

Wyrok ten w całości zaskarżała apelacją pozwana Spółka, domagając się jego zmiany przez oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu. Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Skarbu Państwa wnosił o oddalenie apelacji i zasądzenia kosztów procesu.

Pełnomocnik powoda na rozprawie w dniu 13 kwietnia 2005 r. wnosił o zawieszenie postępowania apelacyjnego na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. Sąd Apelacyjny uwzględnił ten wniosek i zawiesił postępowanie apelacyjne na podstawie przepisu wskazanego przez powoda. Następnie ustalił, że postępowanie upadłościowe nie zakończyło się i w dniu 27 czerwca 2007 r., działając z urzędu wydał postanowienie, którego treść została przytoczona na wstępie. Uzasadniając swe rozstrzygnięcie, Sąd Apelacyjny wskazał, że upadłość w celu likwidacji majątku pozwanej spółki została ogłoszona 23 grudnia 2004 r., a ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1699) w art. 1 pkt 9 dodany został art. 182¹ § 1 k.p.c., nakazujący umorzenie na posiedzeniu niejawnym postępowania dotyczącego masy upadłości w razie ogłoszenia upadłości „likwidacyjnej”. Przepis ten zgodnie z art. 4 ust. 3 stosuje się od chwili wejścia w życie ustawy zmieniającej, a to nastąpiło w 3 m-ce od daty ogłoszenia ustawy zmieniającej, tj. w dniu 20 marca 2007 r. Z tym dniem, według zapatrywania Sądu Okręgowego ustała przyczyna zawieszenia postępowania z uwagi na ogłoszenie upadłości w celu likwidacji majątku. Przytoczone okoliczności uzasadniały rozstrzygnięcie podjęte w dniu 27 czerwca 2007 r. Postanowienie to zostało zaskarżone przez powoda zastępowanego przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa.

Skarga kasacyjna oparta na drugiej podstawie zarzuca:

- naruszenie art. 180 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 p 1 k.p.c. przez błędną wykładnię polegającą na upatrywaniu w art. 182¹ k.p.c. przyczyny ustania zawieszenia postępowania,
- naruszenie art. 386 § 3 k.p.c. polegające na jego niewłaściwym przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji bez rozpoznania apelacji, wskutek czego umorzenie zawieszzonego postępowania prowadzi do uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia (art. 182 § 3 k.p.c.),
- naruszenie art. 182 § 3 k.p.c. i umorzenie postępowania w sprawie mimo istnienia warunków do umorzenia tylko zawieszzonego postępowania w drugiej instancji.

Skarżący wnosił o uchylenie wskazanego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Art. 386 § 3 k.p.c. dopuszczający uchylenie zaskarżonego wyroku przez sąd drugiej instancji, nie wymaga merytorycznego rozpoznania sprawy w granicach określonych przez art. 378 § 1 k.p.c., lecz przeciwnie, ogranicza hipotezę do ustalenia dopuszczalności pozwu lub podstaw umorzenia postępowania.

Przed 20 marca 2007 r. (data wejścia w życie ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw - Dz. U. poz. 1699) art. 182 k.p.c. określający podstawy umorzenia zawieszzonego postępowania nie usprawiedliwiał wydania takiego postanowienia przez sąd pierwszej albo drugiej instancji. Wierzyciel aby zaspokoić swoją wierzytelność musiał ją zgłosić w postępowaniu upadłościowym dopóki istniała masa majątkowa (masa upadłości) i w rozpoznawanej sprawie w taki sposób postąpił powód Skarb Państwa. Gdyby nie wspomniana zmiana przepisów postępowania cywilnego, z mocy art. 145 ust. 1 pr. upadł. i napraw. postępowanie przed Sądem Apelacyjnym mogło być podjęte przeciwko syndykowi dopiero po odmowie umieszczenia wierzytelności Skarbu Państwa na liście wierzytelności. Natomiast w razie uznania wierzytelności i umieszczenia jej na liście w postępowaniu upadłościowym, postępowanie sądowe, w którym powód dochodzi jej zaspokojenia, podlegałoby umorzeniu (postanowienie SN z dnia 23 lutego 2001 r., sygn. akt II CKN 393/00, OSNC 2001 r., Nr 11, poz. 162) oraz postanowienie z 2 lutego 2002 r., II CK 391/05 niepubl.), ponieważ zgodnie z art. 264 ust. 1 pr. upadł. i napr. wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzytelności oraz sumy otrzymanej na jej poczet przez wierzyciela, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu.

Rozwiązanie istniejące do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. wymagało oczekiwania na rozstrzygnięcie sędziego komisarza. Zmiana polegająca na obowiązkowym zakończeniu toczącego się postępowania (art. 182¹ § 1 k.p.c.) bez ograniczenia do postępowania pierwszoinstancyjnego nie pozostawia sądowi drugiej instancji innej możliwości jak wydanie na posiedzeniu niejawnym postanowienia o umorzeniu postępowania. Nie chodzi w tym wypadku o umorzenie tylko postępowania odwoławczego, ponieważ w takim wypadku, zaskarżony wyrok stałby się prawomocny i

zbędna byłaby regulacja dopuszczająca ponowne wytoczenie powództwa (art. 182¹ § 2 k.p.c.).

Wydając zaskarżone postanowienie, Sąd Okręgowy rozważał również czasowe skutki wprowadzenia art. 182¹ k.p.c., uregulowane w art. 4 ustawy z 16 listopada 2006 r.

Według art. 4 ust. 3 tej ustawy przepisy art. 174 i art. 182¹ k.p.c. w nowym brzmieniu stosuje się z dniem wejścia w życie ustawy, z zastrzeżeniem wyjątku przewidzianego dla art. 182¹ § 2 k.p.c. – umożliwiające skorzystanie przez powodów z prawa wniesienia ponownie powództwa tym powodom, wobec których upłynął już termin trzech miesięcy.

Pozostawiając na uboczu dociekania o ratio legis omawianego unormowania, należy stwierdzić, że od 20 marca 2007 r. Sąd Apelacyjny obowiązany był do umorzenia zawieszono go postępowania, natomiast przepis 386 § 3 k.p.c. nakładał ponadto obowiązek uchylecia zaskarżonego wyroku w celu cofnięcia sprawy do stanu z chwili poprzedzającej zamknięcie rozprawy, po której nastąpiło wydanie wyroku. Brak zatem usprawiedliwienia dla zarzutów naruszenia art. 386 § 3 k.p.c. oraz art. 182 § 3 k.p.c. Pierwszy z wymienionych pozwala dostosować art. 182¹ § 1 k.p.c. do postępowania zawieszono go z powodu ogłoszenia upadłości likwidacyjnej przez sąd odwoławczy a drugi reguluje umorzenie przez sąd wyższej instancji postępowania zawieszono go z przyczyn niewymienionych w art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c.

Pierwszy zarzut wymieniony w skardze dotyczy naruszenia art. 180 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię zawartą w konkluzji, że wejście w życie art. 182¹ k.p.c. jest równoznaczne z ustaniem przyczyny zawieszono go postępowania dokonano go (jak wyżej stwierdzono) na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c., postanawiającego (w dniu wydania postanowienia w przedmiocie zawieszono go), że sąd zawieszono go postępowanie z urzędu jeżeli ogłoszono upadłość strony, a spór dotyczy przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości. Wypada wskazać, że obowiązujące wówczas przepisy nie przewidywały szczególnej podstawy podjęcia lub umorzenia postępowania zawieszono go z przyczyn wskazanych w art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. Jednak art. 180 § 1 pkt 4 k.p.c. pozwalał z urzędu podjąć zawieszono go postępowania w razie ustania przyczyny zawieszono go i przykładowo wskazywał, że w razie związku między rozstrzygnięciem sprawy a wynikiem postępowania w innej sprawie podjęcie zawieszono go postępowania może nastąpić po prawomocnym zakończeniu tego innego postępowania a nawet przedtem, stosownie do okoliczności.

Postanowienie o podjęciu zawieszono postępowania nie podlega zaskarżeniu, wobec tego zarzut naruszenia art. 180 § 1 k.p.c. eksponowany samodzielnie jest bezprzedmiotowy. Strona może wprowadzić na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. żądać rozpoznania postanowienia o podjęciu zawieszono postępowania, ale w rozpoznawanej sprawie nie można domniemywać zgłoszenia wymaganego wniosku, ponieważ precyzyjnie sformułowane granice skargi, jej podstawa i wnioski wskazują, że skarżący Skarb Państwa skargę kasacyjną kieruje przeciw obydwu postanowieniom. Z tej przyczyny Sąd Najwyższy pomija zagadnienie, czy umorzenie postępowania - jeżeli było dopuszczalne - wymagało podjęcia zawieszono postępowania, a tym bardziej, czy wejście w życie art. 182¹ k.p.c. stanowiło zdarzenie wymienione na wstępie art. 180 § 1 k.p.c. w słowach „gdy ustanie przyczyna zawieszenia”, czy też jak utrzymuje skarżąca ustanie przyczyny zawieszenia może być poszukiwane tylko w ramach zdarzeń stanowiących przyczynę zawieszenia, tj. w przebiegu postępowania upadłościowego.

Zarzut naruszenia art. 182 § 3 k.p.c. jest uzasadniany zapatrywaniem o jego szczególnym charakterze, ponieważ dotyczy umorzenia postępowania zawieszono i ten element hipotezy w przekonaniu skarżącego nakazuje przez art. 391 k.p.c. traktować przepis jako szczególny, wyłączający stosowanie art. 182¹ k.p.c., niezawierającego ograniczenia do postępowań zawieszono. Skarżący pomija jednak inne ograniczenie art. 182 k.p.c. wymagające wyeksponowania po zmianie dokonanej przez ustawę z 16 listopada 2006 r. Wprowadzony w życie art. 182¹ k.p.c. nie zawiera bowiem ograniczeń przedmiotowych wymienionych w art. 182 § 1 k.p.c., natomiast zawiera w § 1 inne wyraźne ograniczenia, istotne dla celu nowelizacji mającej usprawnić postępowanie już nie tylko przez skracanie okresu zawieszenia postępowania, ale wręcz dopuszczające umorzenie z zachowaniem skutków wytoczenia powództwa. Różnice między umorzeniem na podstawie art. 182 k.p.c. i art. 182¹ k.p.c. pogłębia jeszcze sugestia niepowtarzania postępowania dowodowego (art. 182¹ § 2 zdanie drugie).

Należy zatem uznać odrębność podstaw umorzenia postępowania w porównywanych przepisach, mające znaczenie dla oceny następnego zarzutu skargi dotyczącego stosowania (i wykładni) art. 386 § 3 k.p.c. zamiast – jak utrzymuje skarżący - art. 182 § 3 k.p.c. dającego skarżącemu korzyść w postaci uprawomocnienia się wyroku sądu pierwszej instancji.

Zarzutu tego nie można uznać za usprawiedliwiony.

Po pierwsze, w razie ogłoszenia upadłości z likwidacją majątku zasadą jest zaspokajanie uwzględnionych wierzytelności z masy upadłości oraz niedopuszczalność kontynuacji postępowania równoległego o te same roszczenia.

Po wtóre, zastąpienie prawa upadłego do wniesienia apelacji przez system zażaleń jako podstawowego i limitowanego ustawowo środka odwoławczego (art. 33 pr. upadł. i napraw.) w postępowaniu upadłościowym, nie pozwala rozszerzać przepisu szczególnego – co podkreśla skarżący - na inne postępowania przeciw upadłemu. Umorzenie postępowania na podstawie art. 182¹ § 1 k.p.c. pozwala wierzycielowi wytoczyć ponownie powództwo z zachowaniem prawa obydwu stron do dwóch instancji (art. 182¹ § 2 k.p.c.), natomiast stosowanie rygoru uprawomocnienia się wyroku sądu niższej instancji na podstawie art. 182 § 3 k.p.c. usprawiedliwione bezczynnością strony pilniejszej powodowałoby pozbawienie pozwanego – upadłego prawa do rozpoznania jego innej sprawy w dwóch instancjach.

W piśmiennictwie podkreśla się usterki nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z 16 listopada 2006 r. Wymagają one przekraczania granic wykładni językowej, mimo to można odtworzyć zasadnicze motywy wprowadzonych zmian. Przede wszystkim porównanie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. z art. 182¹ § 1 k.p.c. wskazuje, że upadłość pozwanego z likwidacją jego majątku stanowi podstawę umorzenia postępowania bez uprzedniego zawieszenia. Również art. 180 § 1 pkt 5 k.p.c. nie ma w takim wypadku zastosowania, ponieważ w hipotezie nie wymienia upadłości obejmującej likwidację majątku pozwanego. Trudność wykładni tkwi w przepisach przejściowych ustawy z 16 listopada 2006 r., ponieważ wymaga rozstrzygnięcia, czy z art. 182¹ § 1 k.p.c. może mieć zastosowanie do postępowania zawieszono przed jego wejściem w życie. Treść art. 4 ust. 3 nie pozostawia wątpliwości, że art. 174 oraz art. 182¹ § 1 k.p.c. stosują się z chwilą wejścia w życie ustawy, tj. od 20 marca 2007 r. bez ograniczeń co do stadium postępowania w sprawie podlegającej umorzeniu. Ponieważ sprawa rozpoznawana była już przez sąd drugiej instancji, wykonanie normy wynikającej z art. 182¹ § 1 k.p.c. wymagało zastosowania również art. 386 § 3 k.p.c. nieograniczonego co do podstawy umorzenia.